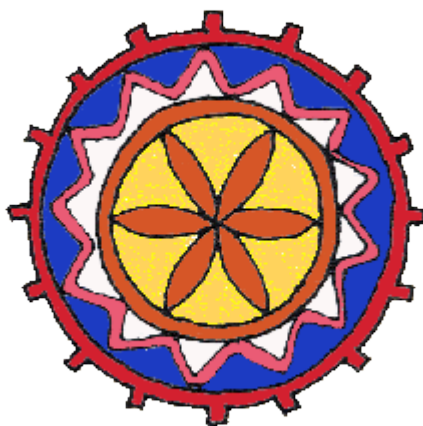

Дуња Матић
Београд, Србија

ВЕДСКИ ТРАГОВИ КОД СРБА

Источно од Међуречја, у долини реке Инд, пре 5000 година, цветала је древноиндијска цивилизација. По археолошким налазима најпознатији градови из тог периода су Харапи у Пенџабу на реци Рави и Мохенџо-Даро у Синдху, на обали реке Инд. Ови градови су имали одбрамбене зидове, водовод и канализацију, двоспратне куће, тврђаве са кулама. Људи су се бавили земљорадњом, гајили су пшеницу, јечам, касније и пиринач. Занатство је такође било развијено, што се видело по нађеном оруђу, оружју и керамици. Трговина је играла велику улогу у њиховом животу, јер су их каравански и морски путеви повезивали са древним Сумерима и Египћанима. Разлог за пропаст ове цивилизације била је или природна катастрофа или болести или долазак Аријаца са севера крајем трећег миленијума пре нове ере.

Излазећи из првобитног боравишта, са висоравни западно од Белур-пана, Аријци су се разделили на Индијце и Персе. Индијци су преко Кабулске долине дошли до Индијског полуострва и заузели земљу око доњег тока Инда. Крећући се даље уз реку Сарасвати, они су после успешних борби са негроидним племенима, заузели долину Ганга до Бенгала и сву земљу до планине Виндху. У 18. веку пре Христа цело полуострво се

налазило у њиховој власти, осим јужног дела или Декана, где су као расејани остаци живели Аборицини. Постигавши превласт у тим земљама, Индијци су се окренули мирним занимањима. Још пре него што су освојили долине Инда и Ганга појавиле су се као први плод индијске образованости Веде или древни свети кодекс, који се преносио с колена на колена, да би на крају, током првог миленијума старе ере, био и записан. Језик Веда био је најдревнији и најпознатији облик санскрта - ведски санскрт. Због тога би правилније било да Индијце или Аријце зовемо Санскрћанима, како је напоменуо наш најпознатији санскртолог, Радмило Стојановић. Они су носиоци богате литературе, која обухвата готово све гране поезије и научног знања (поред четири Веде, ту је Мануов законик, Махабхарата, Рамајана, Панинијева граматика итд.). Са настанком првих држава у многим брахманским школама то усмено ведско знање почело се записивати и састављати у целине и зборнике.

Захваљујући енглеским колонизаторима у Европи се тек у XVIII веку појављују први преводи са санскрта, међу којима се нашао и "Мануов законик". Како су схватали древни народи, ово је књига закона, која обухвата све оно што одређује религиозни и грађански живот човека. Осим предмета о којима се обично говори у кодексима, Мануов законик садржи космогонијски систем, метафизичке идеје, упутства која одређују понашање човека у разним периодима његовог постојања, многобројна правила у вези религиозних обреда и испуљења греха, правила прочишћења и одрицања, моралне поуке, политичке ставове, војне вештине, трговање, одређивање казни и награда.

Да би тим законима придали већи значај, индијско предање им је приписало божанско порекло и готово вечно постојање, преносећи га у време митолошког Мануа, аријског родоначелника.

Европљани су наслов превели неадекватно јер то није законик по нашем схватању. Санскрћани не кажу „закон“, него користе реч "дхарма", а то је скуп моралних, етичких и других норми, које одређују човекову честитост, као и скуп животних правила у зависности од друштвеног положаја. У стиху VI, 92 дају се обележја дхарме: постојаност, благост, смиреност, поштење, чистота, обуздана осећања, разборитост, знање Веда, праведност. Дхармасастра Мануа је зборник таквих упутстава члану друштва, чије се испуњење схвата као врлина, у складу са владајућим системом гледишта и са религијом.

Говорећи о "Мануовом законуку", мисли нам махинално лете ка нашем најстаријем сачуваном правном документу, Душановом законуку. Читајући Мануов законик, састављен давно пре Христа, може се наслутити да начела и права Душановог законика сежу у далеку прошлост.

Тај законик није ни византијска, ни Душанова творевина, него су

на Сабору у Скопљу, 1349. године потврђени и признати стародревни српски, правни, приватни и јавни обичаји и наслеђени освештани односи. Наш народ је од Византије примио цркву и њену организацију, али комплетан живот наше сталешке државе текао је другим водама.

Тако, рецимо, свештенство није било у потчињеном положају, као у Византији. Док је у Византији војска била на првом месту у држави, у Србији је и пре и после Душановог законика свештенство највиши сталеж, носилац науке и мисли, са светом мисијом да служи Богу, истини и прецима, који су према старој вери постајали свети. Из овога се јасно види да Византија не само да није утицала на српску мисао и Душаново законодавство, него је, напротив, византијско свештенство, под утицајем српске мисли, повело борбу за побољшање свог положаја. Душан се на Сабору поставио изнад властеле, али је свештенство ставио изнад себе поштујући народну традицију.

А то свештенство није поседовало највишу власт у данашњем смислу, него се оно сматрало као мозак и ум владара, који му је указивао сву пажњу и са њим се саветовао о државним пословима. Цар је одржавао равнотежу између свештенства и властеле, штитио најнижи сталеж, а поштовање свештенства је било поштовање ума, а не силе и снаге. Оваква организација државе подсећа на аријску, ведску, која је много старија и од Византије и од Рима.

Ману може бити и словенско име, а у Ведама то је први човек, бог законодавац. Од њега произилазе следећих шест Мануа, од којих се први звао Сварожић, а тако се звао и словенски бог. Словенски бог Сварун, Прабог, Старибог, Свевид, Вишњебог био је Творац Свемира, Земље, животиња, биљака и људи. Он је просуђивао и одлучивао о сваком људском чину и био је бог законодавац. Свог сина Перуна је научио словима, па су људима остављали поруке, усецајући тајне знаке у коре стабала по шумама и уз путеве. Код Мануа је друштво подељено на касте и свака је каста била заштићена друштвеним начелима и прописима. Тако је и по Душановом законуку друштво подељено на сталеже и сви подлежу законским нормама. Као и код Мануа, на првом месту је свештенички сталеж, носилац мисли и науке. Привилегован положај не даје властели право на самовољу, јер властела, поред законских дужности и терета према држави и цару, мора строго да се придржава одлука суда и закона.

Душ. зак. 95. Ко се нађе да је почупао браду властелину или добром човеку да се томе рука одсече.

Ман. зак. VIII, 283. Треба наредити да ономе што хвата за косу, ноге, браду, врат, мишицу, одрежу обе руке.

Колективна одговорност за смрт звала се «сатадеја»-давање 100 крава, а код Душана је «шести волна». Сложеница «сата+даје»

значи – давање стотине. Колективна кривична одговорност повлачила је за собом колективну глобу која се звала «вражда». У ведској књижевности глоба се зове «ваирадеја», па би «ваира» одговарала нашој «врви», а «деја», «даја» је наше «даје», «дати». Значи да «ваирадеја» има исто значење као и «вражда» или «врвда».

Постојао је обавезан колективни рад и по Душану и по Мануовом законнику:

Ман. зак. VII, 138. Цар може наредити да иду на рад један дан у месецу занатлије свих врста и шудре које живе од свог рада.

Душ. Зак. 68. За меропхе закон у целој земљи: у недељу да работају два дана пронијару ...и да му работају друге работе један дан.

Старо обичајно право имало је новчану казну за ненамерно убиство или тежу телесну повреду. То откупљивање казне јавља се и код Мануа:

М. з. XI, 128. Брахман који је ненамерно убио кшатрију, треба дати за своје очишћење 1000 крава и једног бика, а код Душана је 1000 перпера (чл. 94.).

Испитивање кривице жељезом среће се такође у оба законика. И данас када хоћемо да истакнемо дубоко поверење у неку особу, кажемо «ставио бих руку у ватру за њега».

Ман. зак. VII, 115. Онај кога огањ не испече, кога вода пусти да исплива и коме се ускоро не деси нека несрећа, сматра се чистим у заклетви.

Душ. зак. 145. Ако се потера судом, разбојник и лопов, да не буде обличења, да им је оправдање жељезо што је одредио цар, па да га узму на вратима црквеним из огња, да га поставе на свету трпезу.

Ман. зак. VII, 48. На гневног се не љутити, оног што проклиње – благосиљати, и лажну реч у вези световних дела – не рећи.

Узвишене особине су биле смиреност, поштење, честитост, разборитост. Частан и поштен човек одржао би дату реч и испунио би обећање.

Ман. зак. IX, 99. Ни древни, ни данашњи људи никада нису тако поступали да девојку, обећану једном, удају за другог.

За оба законика је заједничко да је «закон изнад цара», јер је изнад свих сталежа цар, а изнад цара је закон.

Ман. зак. VIII, 128. Цар који кажњава невиног, а кривца не кажњава, прима на себе велику несрећу и иде у пакао.

Ман. Зак. IX, 245. Варуна је господар казни, пошто он држи скиптар чак и над царевима...

Душ. зак. 168. Све судије да суде по закону, право, како пише у законнику, а да не суде по страху од цара.

Када би се чланови оба закона помешали, тешко да би читалац могао да их раздвоји. Подударности има пуно и треба их систематски анализирати.

Оно што је пре неколико миленијума кодификовано у "Мануовом законику", то се и данас налази у нашим схватањима и начину живота.

Како су Санскрћани живели пре више миленијума?

Дете су на рођењу даривали златом. Најстарији син је наслеђивао оца и остајао на кућном огњишту. Ватра на кућном огњишту није смела да се угаси, а код нас се и данас каже када породица нема потомке да им се «гаси огњиште». Породица је водила рачуна да сину нађе одговарајућу девојку за женидбу, наравно, девицу. Пазило се да нису у сродству све до седмог колена. Дете је до треће године требало да прође кроз обред шишања (данас се код нас при крштењу детету одсеца коса). У многим нашим местима видећемо како родитељ каже детету да донесе прут којим ће добити заслужену казну. У Мануовом законику се каже:» Када лопов призна кривицу, он треба да донесе штап којим ће бити кажњен.» Ману такође каже:» Човек који псује дворођеног заслужује одсецање језика». Кад смо били деца, покушавали смо да говоримо непристојне речи и одмах чули претњу да ћемо остати без језика.

Неверну жену су избацивали из куће и јавно је осуђивали. Старије људе су поздрављали са поштовањем и уступало им се место за седење. Веровали су да после велике пропасти долази спас у виду коњаника на белом коњу и да доноси нови и бољи живот, преокрет. Породица се високоа поштовала, а кућни огањ се непрекидно одржавао. Сваком је по рођењу било одређено чиме ће се бавити и није било пуно избора. Пошто су знања преносили усмено, ништа не записујући, та знања су преточили у стихове ради лакшег памћења. Чак се и музикалност и интонација речи и стиха преносила с колена на колена, а то нас подсећа на наш непревазиђени десетерац. При дуготрајним и монотоним обредима, посвећеним прецима, брахмани су се забављали постављањем и одгонетањем загонетки. Током таквих обреда пили су сому, божанско пиће, а и код нас се задржао обичај да се попије чашица ракије покојнику за душу. Најстарији син, који наследи породично огњиште, има обавезу да брине о родитељима док су живи, а после њихове смрти о млађој браћи и сестрама.

Имали су они и велику и славну битку, не на Косовом пољу, али на пољу Курукшетри. Ово "курук" је истог корена као и "курјак", а курјак је био поштована животиња у нашој далекој прошлости. На Курукшетри су се рођаци потукли, а та братоубилачка битка подсећа на нашу несрећну судбину да се стално са браћом крвимо. Курукшетра је у области Куру, између Хималаја и Виндху, и ту настаје река Сарасвати. То је земља Брахмариши, света земља, и ту земљу од Источног до Западног океана мудраци су звали Арјаварта.

Поред сличности законика, обичаја и начина живота, откривена је

и велика сродност санскрта и српског језика, захваљујући «Речнику сродних санскртских и српских речи» који је написала Бранислава Божиновић. Она је знала да каже:»Српство има српски језик, а ако је биће језик и ако је српски језик најближи рођак санскрту, онда су Веде циљ трагања за најдубљим српским коренима». Велики број речи везаних за религију (црква, олтар, кандило, бог, вишњи...) налази се у санскрту, као и многе друге са националним обележјем (опанак, антерија, свилен конац...). Ово су само још неки примери: братија-браћа, бхита-биће, дана-предаја(удаја), тапас-завет (тапија), тарпана-помен прецима, патapati-грех, патња, сва-својина, сабха-соба, пхала-награда, данда-казна, тамас-тупост, бандха-јеретик(банда), Млечхи-варвари, анучина-унук, антаријам-антерија, џанати-знати, џив-живети, џапати-шаптати, кашати-касати, кретати се, аруна-румен, калимедини-црна место-Калемегдан, курати-урлати, врках-вук, колах-кола, котарах-котарица, кравих-сирово месо-крв, упадас-опадати, антика-старија сестра, апада-несрећа-пад, маса-мера за тежину, растра-земља, крси-земљорадња, итд.

До скоро је земљорадња била наше главно занимање. Крс је нама близак корен, јер наш ратар крши плугом земљу да би створио храну. Тако он ствара и одржава живот. Симбол живота су две црте у виду крста. Да би животворни крст трајао, човек мора да пролије доста крвавог зноја. Разапиње се тако кроз живот, претварајући га у вечност и обезбеђујући себи опстанак, а успут се челичи, све више подсећајући на храст. Храст је код старих Словена био свето дрво и у храстовим шумама обављали су се свети обреди. Када се човек разболи, он скине кошуљу, опере је на извору и рашири на храстов жбун да би му извукао болест. Успут се и опере изворском водом да и она спере болест с тела. Извор је одувек значио извор живота, средство очишћења и и средиште обнављања. Кад дође време, човек се повуче у одвојени део куће да натенане оживљава успомене и дочека да му тело окопни. Веровао је да душа одлази на онај свет тамо где је животним делима заслужила, у рај или пакао. Стари Аријац би се упутио ка старом граду Бенаресу да крај свете реке Ганг његова душа напусти тело и крене на пут бесмртности и блаженства. Бенарес се другачије звао Варањаси, град враних људи, а ми и данас имамо врране људе у Врању. Импресивно је уочити духовну блискост са људима који су живели пре неколико миленијума, импресивно је говорити о заједничким елементима Мануовог и Душановог законика, о заједничким коренима језика и обичаја. О томе се код нас није говорило до сада, али мудри Индијац каже да "истинитост превазилази ћутање".

Литература

Мануов законик; Речник сродних санскртских и српских речи,

Бранислава Божиновић; Рјечник симбола, Загреб 1983; Новом покољењу, Илија Живанчевић.

Дуња Матић Станишић је рођена 29. јула 1955. године у Гају код Ковина, Србија. Завршила је Филолошки факултет, Одсек за југосветску књижевност. Значајна по свом преводачком раду. До сада је превела следећа дела: „Скандинавоманија и њени поклоници“, „Атила и Русија“, „Индогермани или Сајвани“, „Гетика“, „Истоветност Скита и Сармата“, „Мануов законик“, „Детињство и младост Сергеја Рахмањина“...
Живи у Београду.